

ضوابط خوداظهاری در پایش آلودگی‌های محیط زیست

مدیریت

بهداشت، ایمنی و محیط زیست

به نام خدا

**ضوابط خوداظهاری در پایش آلودگی‌های
محیط زیست**

۱۳۹۱

تهران: خیابان طالقانی - شماره ۳۷۸ تلفن ۶۶۴۹۱۳۱۱ مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست

عنوان: ضوابط خوداظهاری در پایش آلودگی‌های محیط زیست

تهیه کننده: مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست شرکت ملی پالایش و پخش

ناشر: انتشارات روابط عمومی شرکت ملی پالایش و پخش

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

فهرست عناوین

اهداف	۱
تاریخچه	۱
مستندات قانونی	۲
گردش کار و فرایند خوداظهاری در پایش آلودگی	۳
چارچوب ضوابط خوداظهاری واحدها در پایش آلودگی	۵
پارامترهای مشمول خوداظهاری در پایش آلودگی	۶
واحدهای مشمول نصب و راه‌اندازی سیستم‌های پایش لحظه‌ای و روی خط (online) آلودگی	۶
دستورالعمل‌های فنی و استانداردها جهت اندازه‌گیری آلاینده‌های محیط زیست	۷
خوداظهاری در پایش آلودگی در مورد طرح‌ها و واحدهای مشمول ارزیابی زیست محیطی	۷
دستورالعمل خوداظهاری در تخریب محیط	۷
موارد تفویض اختیار به ادارات کل حفاظت محیط زیست استان‌ها	۸
منابع	۹

پیشگفتار:

محیط زیست، جلوه‌ای است از پهن‌دشت جهان آفرینش که خداوند سبحان آن را با قدرت شگرف و لایزال خود ساخته و پرداخته است. با توجه به رویارویی بشر امروزی با چالش‌های متعدد زیست‌محیطی از جمله آلودگی منابع آب، خاک، هوا، پدیده گرم شدن زمین، تخریب لایه اوزون و... و همچنین مطابق با اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، حفاظت از محیط زیست یک وظیفه عمومی تلقی می‌شود؛ به این معنی که کلیه افراد حقیقی و حقوقی موظف به حفظ محیط زیست هستند.

مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست (HSE) شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی در جهت ارتقای فرهنگ محیط زیست، اقدام به انتشار مجموعه کتابچه‌های زیست‌محیطی با هدف آموزش مطالب علمی کاربردی و در عین حال ساده و روان در مقوله محیط زیست نموده است. این مجموعه بی‌شک خالی از اشکالات فنی و نگارشی نیست. لذا مدیریت HSE از خوانندگان گرامی خواهشمند است نقطه نظرات و پیشنهادهای سازنده خود را در راستای غنای مطالب و ترویج فرهنگ عمومی زیست‌محیطی به این مدیریت منعکس نمایند.

پاییز ۱۳۹۰

۱-۱- اهداف

تغییر نقش دولت از تصدی‌گری به سیاست‌گذاری، هدایت و نظارت، توانمندسازی بخش‌های مختلف جامعه و تقویت فرهنگ خوداظهاری در پایش آلودگی‌های زیست محیطی از سوی صاحبان و مسئولان واحدهای تولیدی، عمرانی، خدماتی و... و همچنین افزایش فرهنگ حفاظت محیط زیست و افزایش توجه به حراست آن در کلیه بخش‌های مختلف جامعه.

۱-۲- تاریخچه

توسعه و گسترش منابع آلودگی از یک طرف و لزوم کوچک شدن مسئولیت‌های دولت از طرف دیگر موجب شد که در دیدگاه سنتی در انجام کلیه امور توسط دولت تغییری اساسی صورت گیرد. در این راستا به موجب بند الف ماده ۶۱ قانون برنامه چهارم که در واقع نگاهی نو به پایش منابع آلودگی دارد خوداظهاری در پایش مطرح گردید. از سال ۱۳۸۴ موضوع خوداظهاری در پایش آلودگی در فعالیت‌های مختلف اقتصادی اجرایی شده است.

بند الف ماده ۶۱ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی:
دولت مکلف است طرح خوداظهاری برای پایش منابع آلوده کننده را آغاز کند. کلیه واحدهای تولیدی، خدماتی و زیر بنایی باید بر اساس دستورالعمل سازمان حفاظت محیط زیست نسبت به نمونه برداری و اندازه‌گیری آلودگی‌ها و تخریب‌های خود اقدام و نتیجه را به سازمان مذکور ارائه دهند. واحدهایی که تکالیف این بند را مراعات نکنند، مشمول ماده (۳۰) قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۴/۲/۳ خواهند بود.

ماده ۳۰ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا:

کسانی که از انجام بازرسی ماموران سازمان حفاظت محیط زیست برای

نمونه برداری و تعیین آلودگی ناشی از فعالیت کارخانجات و کارگاه‌ها و منابع تجاری بهداشتی و خدمات اماکن عمومی ممانعت به عمل آورده و یا اسناد و مدارک و اطلاعات مورد نیاز سازمان را در اختیار ایشان نگذارند و یا اسناد و مدارک و اطلاعات خلاف واقع ارائه نمایند بر حسب مورد و اهمیت موضوع به جزای نقدی از پانصد هزار ریال تا پنج میلیون ریال و در صورت تکرار به حبس تعزیری از یک ماه تا سه ماه و جزای نقدی مذکور محکوم خواهند شد.

تبصره: در صورتی که ماموران سازمان حفاظت محیط زیست در جرائم موضوع این ماده همکاری یا مشارکت داشته باشند یا گزارش خلاف واقع ارائه نمایند، علاوه بر محکومیت در هیات‌های رسیدگی به تخلفات اداری به حداکثر مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهند شد.

۳-۱- مستندات قانونی

ماده ۱۹۲ برنامه پنجم توسعه کشور

به منظور کاهش عوامل آلوده کننده و مخرب محیط زیست کلیه واحدهای بزرگ تولیدی، صنعتی عمرانی، خدماتی و زیربنایی موظفند:

- طرح‌ها و پروژه‌های بزرگ تولیدی، خدماتی و عمرانی خود را پیش از اجرا و در مرحله انجام مطالعات امکان سنجی و مکان یابی براساس ضوابط مصوب شورای عالی محیط زیست مورد ارزیابی اثرات زیست محیطی قرار دهند. رعایت نتیجه ارزیابی توسط مجریان طرح‌ها و پروژه‌ها الزامی است.
- نسبت به نمونه برداری و اندازه‌گیری آلودگی و تخریب زیست محیطی خود اقدام و نتیجه را در چارچوب خود اظهاری به سازمان حفاظت محیط زیست ارائه نمایند. واحدهایی که قابلیت و ضرورت نصب و راه اندازی سامانه (سیستم) پایش لحظه ای و مداوم را دارند باید تا پایان سال سوم برنامه، نسبت به نصب و راه اندازی سامانه (سیستم)های مذکور اقدام نمایند. متخلفین مشمول ماده ۳۰ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا خواهند بود.

ضوابط خوداظهاری در پایش آلودگی‌های محیط زیست / ۳

- مشخصات فنی خود را به نحوی ارتقاء دهند که با ضوابط و استانداردهای محیط زیست و کاهش آلودگی و تخریب منابع پایه بالاخص منابع طبیعی و آب تطبیق یابد. هزینه‌های انجام شده با تأیید سازمان حفاظت محیط زیست به عنوان هزینه‌های قابل قبول مالیاتی این واحدها منظور می‌گردد. متخلفین مشمول پرداخت جریمه زیست محیطی، خسارت وارده را به خزانه واریز می‌نمایند و معادل صددرصد وجوه حاصله در قالب بودجه سالانه کشور به صندوق ملی محیط زیست جهت سالم سازی و رفع آلودگی‌ها و بهره برداری پایدار از منابع محیط زیستی واریز می‌گردد.

- سایر قوانین مرتبط:

- اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (واگذاری فعالیت‌های دولتی به بخش‌های غیر دولتی به جز موارد استثنا شده مطابق این قانون)
- ماده ۲۴ قانون مدیریت خدمات کشوری و آئین نامه‌های مربوطه (موضوع بررسی برون سپاری)
- مصوبه شماره ۵۰۸۷۶/ت/۳۳۹۱۳/ه مورخ ۲۵/۸/۸۴ هیات محترم دولت (موضوع کارآفرینی)
- ماده ۸۸ قانون برنامه چهارم (واگذاری امور تصدی گری)

۴-۱- گردش کار و فرایند خود اظهاری در پایش آلودگی

طرح خوداظهاری در پایش با استفاده از توانایی آزمایشگاه‌های معتمد مطابق گردش کار ذیل به اجرا گذاشته می‌شود:

ابلاغ به واحد جهت انجام خود اظهاری از طرف سازمان: اداره کل از واحدها درخواست گزارش خوداظهاری می‌کند. اگر اداره کل پارامترهای مورد نظر برای سنجش را اعلام کند، واحد باید نتایج اندازه‌گیری همان پارامترها را ارائه نماید. در غیر اینصورت باید نتایج اندازه‌گیری پارامترهای تعیین شده در شیوه نامه

تعیین پارامترهای مشمول خوداظهاری را ارائه دهد. همچنین فواصل زمانی ارائه گزارش پایش توسط اداره کل اعلام می‌گردد.

درخواست پایش خروجی واحد: واحد از یکی از آزمایشگاه‌های معتمد درخواست می‌کند تا نسبت به پایش خروجی‌های خود اقدام نموده و در صورت توافق با عقد قرارداد و یا خارج از آن طبق ضوابط و مقررات خوداظهاری نسبت به انجام موضوع اقدام می‌نماید.

اعلام برنامه ۱۰ روزه پایش به سازمان از طرف آزمایشگاه معتمد: لازم است حداقل ۱۰ روز قبل از انجام پایش، برنامه زمانی (ترجیحا ماهانه) از سوی آزمایشگاه معتمد به ادارات کل و دفتر پایش اعلام گردد.

پایش واحد: آزمایشگاه معتمد پس از اعلام برنامه زمانی ده روزه در زمان مقرر نسبت به پایش خروجی‌های واحد متقاضی اقدام خواهد نمود.

اعلام نتایج حداکثر ۱۰ روز پس از اندازه‌گیری از طرف آزمایشگاه معتمد: در خصوص ارائه گزارش پایش واحدها در قالب طرح خود اظهاری، آزمایشگاه‌های معتمد موظفند نتایج پایش خود را حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز بعد از اندازه‌گیری به ترتیب اولویت به اداره کل استان محل استقرار واحد و واحد متقاضی ارسال نمایند.

پردازش و ارسال داده‌ها به دفتر پایش: ادارات کل موظفند نتایج اندازه‌گیری را تجزیه و تحلیل و حداکثر ظرف مدت یک هفته به دفتر پایش ارسال نمایند.

بررسی و ارسال نتایج به معاونت محیط زیست انسانی: دفتر پایش موظف است پس از بررسی، طی مدت یک هفته نتایج پایش‌های انجام شده را به معاونت محیط زیست انسانی و یا دفاتر تخصصی ارسال نماید.

اعلام نتایج سالیانه پایش: آزمایشگاه‌های معتمد موظفند فایل گزارش کامل پایش سالانه خود را به همراه نتایج مربوطه به اداره کل استان محل استقرار آزمایشگاه معتمد و دفتر پایش ارسال نمایند. به علاوه نسخه چاپی کامل فایل مربوطه نیز به اداره کل ارسال گردد.

اعلام نتایج به ادارات کل از طرف واحد: واحد باید راسا نسبت به ارسال نتایج به اداره کل اقدام نماید.

انجام اقدامات قانونی مورد نظر سازمان: ادارات کل گزارشات پایش را دریافت، کنترل و جهت انجام اقدامات قانونی در اختیار مراجع ذیربط قرار می‌دهند.

۵-۱- چارچوب ضوابط خوداظهاری واحدها در پایش آلودگی

بر اساس ماده ۱۹۲ قانون برنامه پنجم توسعه به منظور کاهش عوامل آلوده کننده و مخرب محیط زیست کلیه واحدهای بزرگ تولیدی، صنعتی، عمرانی، خدماتی و زیربنایی موظفند نسبت به نمونه برداری و اندازه گیری آلودگی و تخریب زیست محیطی خود در چارچوب ضوابط خود اظهاری اقدام و نتایج را به سازمان ارائه نمایند.

نکته: انتخاب واحدهای بالقوه آلاینده مشمول طرح خوداظهاری در پایش آلودگی بنا به صلاحدید ادارات کل محیط زیست استان‌ها یا دفتر پایش فراگیر محیط زیست می باشد.

در این راستا واحدهایی که مشمول طرح خوداظهاری می باشند باید در اجرای این طرح همکاری‌های لازم را معمول داشته و موارد ذیل را رعایت نمایند:

- به منظور انجام خود اظهاری در پایش از یکی از آزمایشگاه‌های معتمد درخواست نمایند تا نسبت به پایش خروجی‌های آنها اقدام نماید.

- واحدها موظف به انجام همکاری جهت نمونه برداری و پایش کلیه بخش‌ها و خروجی‌ها حسب تشخیص آزمایشگاه‌های معتمد و ادارات کل می‌باشند.

- در صورتیکه آزمایشگاه معتمد در حین انجام پایش، نمونه برداری‌های صورت گرفته را کافی ندانست، می‌بایست با ارائه دلایل توجیهی و منطقی و با هماهنگی اداره کل استان، نسبت به افزایش تعداد نمونه برداری صورت گرفته اقدام نماید و واحدهای مشمول موظف به انجام همکاری می‌باشند.

- تسهیلات لازم جهت نمونه برداری بویژه از مکان‌هایی که نمونه برداری به

سختی انجام می شود را فراهم نمایند از جمله نمونه برداری از دودکش‌ها و...
- با توجه به لزوم پایش به صورت تصادفی و بدون هماهنگی قبلی، واحدهای مشمول موظف به همکاری لازم می‌باشند.
- واحدهای مشمول طرح خوداظهاری موظف به انجام پایش خروجی‌های خود در فواصل زمانی سه ماهه می‌باشند. این زمان حسب تشخیص اداره کل قابل کاهش می‌باشد.

۶-۱- پارامترهای مشمول خوداظهاری در پایش آلودگی

بر اساس تقسیم بندی صورت گرفته در ضوابط و معیارهای استقرار صنایع و مراکز خدماتی، پارامترهای عمومی و شاخص برای منابع مختلف به شرح شیوه نامه شماره ۱۲-۲ در دستورالعمل ضوابط خوداظهاری در پایش آلودگی‌های محیط زیست و شیوه نامه‌های آزمایشگاه‌های معتمد می باشد. ادارات کل موظفند با توجه به جداول فوق و نظرات کارشناسی استان نسبت به تعیین نوع پارامترهای مشمول خوداظهاری واحدها اقدام و مراتب را جهت اجرا به واحدها ابلاغ نمایند. در صورت عدم انجام این امر واحدها موظف به پایش پارامترهای مندرج در جداول یاد شده می‌باشند.

۷-۱- واحدهای مشمول نصب و راه اندازی سیستم‌های پایش

لحظه ای و پیوسته

بر اساس ماده ۱۹۲ قانون برنامه پنجم توسعه واحدهایی که قابلیت و ضرورت نصب و راه‌اندازی سامانه (سیستم) پایش لحظه‌ای و مداوم را دارند باید تا پایان سال سوم برنامه، نسبت به نصب و راه‌اندازی سامانه (سیستم)های مذکور اقدام نمایند. متخلفین مشمول ماده (۳۰) قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا می‌شوند. گزارش پیشرفت کار را واحدها باید هر سه ماه یکبار به ادارات کل استان‌ها و دفتر پایش ارسال نمایند.

ضوابط خوداظهاری در پایش آلودگی‌های محیط زیست / ۷

بند الف: واحدهای مشمول مطابق جدول مندرج در شیوه نامه نصب و راه اندازی سیستم‌های پایش لحظه ای منابع مشخص شده اند که بر حسب مورد و بنا به پیشنهاد ادارات کل و دفتر پایش و با تصویب کمیته آزمایشگاه معتمد قابل تعدیل می‌باشد.

بند ب: خوداظهاری پایش آلودگی توسط آزمایشگاه‌های معتمد برای واحدهایی که اقدام به نصب سامانه پایش لحظه ای نموده اند، حسب تشخیص ادارات کل و دفتر پایش انجام خواهد شد.

۸-۱- دستورالعمل‌های فنی و استانداردها جهت اندازه‌گیری

آلاینده‌های محیط زیست

بمنظور یکسان سازی روش‌ها، دستورالعمل‌های فنی و استانداردها جهت اندازه‌گیری آلاینده‌های زیست محیطی، فهرستی از پارامترهای بخش‌های فیزیکوشیمیایی، بیولوژی و بیوتکنولوژی، هوا و صدا به همراه تجهیزات، روش‌های پیشنهادی، دستورالعمل فنی و شماره استاندارد تهیه گردیده که به شرح جدول شیوه نامه مربوطه می‌باشد.

۹-۱- خوداظهاری در پایش آلودگی در مورد طرح‌ها و واحدهای

مشمول ارزیابی زیست محیطی

کلید واحدهای بزرگ تولیدی، صنعتی، عمرانی، خدماتی و زیربنایی مشمول ارزیابی زیست محیطی موظفند در کلیه مراحل انجام طرح در چارچوب ضوابط خوداظهاری، از طریق آزمایشگاه‌های معتمد و یا سامانه پایش لحظه ای نسبت به ارائه نتایج پایش آلودگی اقدام نمایند.

۱۰-۱- دستورالعمل خوداظهاری در تخریب محیط

میزان تخریب ناشی از فعالیت‌های تولیدی، خدماتی و زیربنایی طبیعت شامل

فعالیت‌های معدنی، خاک‌برداری، خاک‌ریزی، دپوی نخاله، تغییر مسیر رودخانه، قطع درخت و مشابه آن‌ها و بررسی‌های لازم باید بر اساس قوانین و مقررات مربوطه توسط مبادی ذیربط تعیین و ضوابط و دستورالعمل‌های لازم تدوین و تصویب گردد.

۱۱-۱- موارد تفویض اختیار به ادارات کل حفاظت محیط زیست

استان‌ها

در راستای سیاست‌های دولت مبنی بر تمرکز زدایی در دستگاه‌های دولتی و اجرایی و در جهت اهداف سازمان به منظور تقویت وظایف حاکمیتی و نظارتی و کاهش تصدی‌گری‌ها موارد ذیل در زمینه آزمایشگاه‌های معتمد به ادارات کل تفویض می‌گردد:

الف- انجام امور مربوط به مراحل صدور، ارتقاء و تمدید گواهینامه شامل اطلاع‌رسانی، بررسی مقدماتی، ممیزی و آزمون (تست) مقایسه‌ای در مواردی از پارامترهای فیزیکی شیمیایی، بیولوژی و بیوتکنولوژی، هوا و صدا (باستثنای مواردی که شرایط لازم برای سنجش آن پارامتر مهیا نیست) جهت طرح در کمیته آزمایشگاه‌های معتمد

ب- اقدام در خصوص میزان تنبیهات مترتب بر تخلفات آزمایشگاه‌های معتمد مرتبط با بندهای ۱ الی ۵ ماده ۷ آئین نامه انضباطی و ارائه پیشنهاد میزان تنبیهات در خصوص بندهای ۶ الی ۱۰ ماده ۷ شیوه نامه مذکور به دفترپایش

پ- ارائه پیشنهاد در خصوص میزان تشویقات و تخفیفات آزمایشگاه‌های معتمد به دفتر پایش

ت- انجام کلیه امور مربوط به رویه کنترل آزمایشگاه‌های معتمد مطابق با شیوه نامه مربوطه

ث- مشارکت در تعیین پایه آزمایشگاه‌های معتمد براساس شیوه نامه مصوب

ج- ارزیابی مقدماتی جهت تعیین آزمایشگاه‌های معتمد برتر و معرفی آن‌ها

به دفتر پایش

چ- مشارکت در تصمیم‌گیری در خصوص امورات مرتبط با آزمایشگاه‌های معتمد در قالب عضویت در کارگروه و کمیته آزمایشگاه‌های معتمد.

منابع:

دستورالعمل ضوابط خوداظهاری در پایش آلودگی‌های محیط زیست و شیوه نامه‌های آزمایشگاه‌های معتمد ابلاغی سازمان حفاظت محیط زیست اردیبهشت ۹۰

